

BENEDEK SZABOLCS

Nitroglicerín

A nyár második napja, ilyenkor hamar világosodik, egy darabig még rövidülnek az éjszakák, pár hét van a napfordulóig. Nem tudom eldönteni, ez most jó-e, avagy rossz. Jó azért, mert világosban gyorsabban és könnyebben lehet menteni. Rossz, mert ahogy hasadni kezd az ég alja, egyre élesebben látjuk a pusztítást.

Fény eddig is volt, az égő házak fényei. A tűzoltók azt mondják, két épület teljesen kiégett, másik négy súlyosan megrongálódott, féltő, hogy azok között is lesz, amelyiket nem lehet majd helyreállítani. Keresik a romok alatt a túlélőket, de mindeddig csak három halottat találtak, tartanak tőle, hogy idővel többet is.

– Britek voltak – jelenti ki határozottan Feri.

– Honnan tudod?

– Láttam.

Nem akarom mondani neki, hogy én is láttam, mindenki látta, az egész város fölébredt a támadásra. Viszont amikor mentünk le az óvóhelyre, Pista bácsi a szomszédból azt hajtogatta, hogy ezek Sztálin-gyertyák, amelyekkel a muszkák világítják meg az égboltot légitámadáskor, hogy jobban lássák a célpontokat. Észrevettem apám pillantásán, mit gondol: Pista bácsi újabban folyton a muszkákat emlegeti. Náluk volt fogságban a nagy háborúban, utána meg is vádolták, hogy bolsevik lett, de valahogy megúszta a dolgot. Mostanában viszont megint sűrűn beszél a ruszkikról. Apám szerint Pista bácsi nem is annyira titokban azt szeretné, ha ők jönnének be ide, és nem az angolszászok.

Hamar kiderült mindenki számára, hogy nem jelzőrakéták, hanem gyújtóbombák fényei hasítják darabokra a nyár éjszakai eget.

– Hány óra volt? Megnézted az órát?

Nem a mostani idő érdekel, hanem az akkori, Feri mégis ösztönösen a csuklójára pillant, de rajta sincs óra. Talán elhagyta valahol. Vagy elcserélte valamire. Mostanában egyre több a hasonló barter. A szüleim is elkezdtek megszabadulni az értéktárgyainktól. Minek őrizgessék őket, amikor ki tudja, hány nap még az élet? Mások viszont éppen ezért ragaszkodnak görcsösen mindenhez, ami az övék, elvégre nem tudják, meddig birtokolhatnak még bármit is, beleértve az életüket.

– Kettő. Vagy inkább kettő előtt valamivel.

– És honnan tudod, hogy britek?

– Megismertem a gépek zúgását – mondja Feri büszkén.

Amióta ismerem, Feri mindig is érdekelték a repülőgépek. És a másféle gépek is. Márpedig elég régóta ismerjük egymást. Együtt jártunk elemibe, azután most gimnáziumba. De ebben a pillanatban elsősorban nem gimnazisták vagyunk, hanem levették. A tanulás fontos, ám olyan időket élünk, amikor a honvédelem mindennél előbbre való. Az ellenség több oldalról támad, nekünk pedig kötelességünk megvédeni hazánkat. Egyelőre a tudásunk és a ránk bízott feladatok szerint, de például apám szerint elképzelhető, hogy idővel a fronton is bevetnek bennünket. Már persze abban az esetben, ha a front ideér.

Ami remélhetőleg nem következik be. Feuermann tanár úr azt mondta a gimnáziumban, hogy a németek azért vonultak be hozzánk, hogy ne a ruszók jöjjenek. Apám viszont úgy véli, az angolok pont azért támadnak a levegőből ilyen hevesen, mert itt vannak a németek. Egyébként meg Feuermann tanár úr elég sarkosan látja a dolgokat, persze mit vár az ember attól, aki úgy hordja magánál a Hitler-idézetes Volksbund-igazolványát, hogy annak a felső széle kilóg a zakójának a zsebéből.

– Moszkitók voltak – folytatja Feri. – A hangjukról fölismertem őket. Láttam már Moszkitót a város, de a szandai reptér fölött is. Igaz, azok nem bombázók voltak, hanem felderítők. A Moszkitókat sok mindenre lehet használni.

Elhiszem, amit Feri mond. Miért ne hinném el? Évek óta legjobb barátok vagyunk, de van, amiben különbözünk egymástól. Feri nem érdeklődik a történelem és a politika, ennek ellenére mindig meghallgatja, amit ezekben a témákban hadovállok neki. Engem pedig nem érdekelnek a járművek és a motorok, azonban én is végighallgatom Feri ezzel kapcsolatos kijelentéseit. Háborús időkben az ember hasznát is veszi az efféle tudásnak. Gyakran elmegyünk a kormányzóhelyettes szobrához, a városháza elé. Feri azért, hogy ott sokadára elmagyarázza, Horthy István milyen repülőgépekkel repült, és milyen gépet vezetett, amikor lelőtték a fronton. Én meg a legszívesebben odasúgnám neki, hogy apám azt mondta, ha a kormányzóhelyettes élne, már rég elintézte volna, hogy az angolok jöjjenek be a németek helyett. És szerinte Horthy Istvánt a németek tették el láb alól, mert nem tetszett nekik, hogy az angolokkal szimpatizál. De pontosan tudom, hogy ezt nem mondhatom el senkinek. Feuermann tanár úrnak különösen nem, ám Ferinek se. Apámat bajba sodornám, és vele a családjunkat is.

– Mit álldogáltok? Folytassátok tovább!

A parancs nem hangzott fenyegetően, de elég szigorú és határozott volt ahhoz, hogy támaszkodás helyett megragadjuk megint az ásó nyelét, és ássunk tovább. Nehezen haladunk. Jó volna egy csákány is, de azt nem kaptunk. Pedig a faldarabokat csákánnyal lehetne leginkább elmozdítani.

– Nem lehettek sokan – véli Feri lapátolás közben.

Ránézek, folytatja tovább:

– Vagy két tucat robbanást lehetett hallani. Az is lehet, hogy valamivel többet. Ez azt jelenti, hogy kevés Moszkitó érkezett. Meglepően kevés. Ahhoz képest, hogy a vasútállomást támadták...

Feri megcsóválja a fejét.

A vasútállomás felé pillantok. Ott is sok a rom. De a bombák zöme a Béke utca környékén robbant. Apám említette a múltkor, hogy ahogy telnek az évek, úgy mindenütt egyre fiatalabbakat hívnak be katonának, és a kiképzés ideje is jócskán lerövidül, így hát nem biztos, hogy az újoncok rendszeresen meg tudják tanulni a helyes fegyverhasználatot.

– Vissza fognak jönni.

– Mi van?

– Ez csupán előőrs volt. Fölmérték a terepet. De vissza fognak jönni.

– Ha csak földérintettek, miért bombáztak is?

– Nem csupán földérinteni akartak. A Moszkitó sokoldalú gép. Sok mindenre lehet használni. Szétnéztek, leszórtak két tucat bombát, aztán visszamentek a többiekért. Lehet, hogy a bombák elsősorban azért kellettek nekik, hogy jobban lássanak. Ezért támadták a környező utcákat. Hogy a robbanások fényében lássák, mi van a vasútállomáson.

Hát akkor a britek is láthatták azt a fura látványt, ahogyan félig és egészen meztelen emberek szaladgálnak mindenfelé. A Wehrmacht a sínek közelében állította föl az egészségügyi állomást, hogy akik a frontról vagy bárhonnan érkeznek, csak leszállhassanak a szerelvényekről, és azonnal mehessenek a tetvetlenítőbe meg a kisebb bajaikat ellátni. Leginkább pedig fürödhetnek. Egyszerre több ezren is vannak az állomáson, a zuhanyzó viszont állítólag kevés, úgyhogy lényegében folyamatosan használatban van mind. Amikor az első bombák becsapódtak, sokan félelmükben kiugrottak a zuhanyrózsa alól, és úgy, ahogy voltak, pucéran futkostak a vágányok között. Némelyek az utcára is kiszaladtak.

Más alkalomkor ez vicces látvány lett volna, most azonban senkinek nem volt kedve röhögni.

Mielőtt jöttem volna a parancs szerint romokat takarítani, Pista bácsi megállított a lépcsőházban – akkorra már visszatértünk az óvóhelyről –, és azt mondta, a városnak nagy szerencséje van, hogy azt a szerelvényt nem érte találat.

Amikor megkérdezem Feritől, az meg miféle szerelvény lehet, a bennfentesek szakértelmével bólint:

- Nitroglicerin.
- Hogy micsoda?
- Nitroglicerin. Talán nem tudod, mi az?

Hogyne tudtam volna. Tanultuk kémiából. A legveszélyesebb robbanóanyagok egyike.

Feri közelebb hajol, és suttogva elmeséli, hogy a németek egy nitroglicerinrel teli tartálykocsit állomásoztatnak napok óta a pályaudvaron. Ki tudja, mi a céljuk vele, de nyilván nem az, hogy itt fölrobbanjon. Ha ugyanis megtörténne, a levegőbe röpülne egész Szolnok. Így is volt egy-két lőszerral teli vagon, amelyik találatot kapott és fölrobbant. Azért kezdett el égni egy csomó minden. Nagy szerencse, hogy nem lett ennél is nagyobb baj, és úgy néz ki, nem lesz olyan sok áldozat. Persze az a néhány halott is rengeteg, de lehetett volna több is, ha másként alakulnak a dolgok.

– Még alakulhatnak másként – jelenti ki Feri, miután meghallgattuk a helyszíni szemlét tartó tűzoltóparancsnok gyors eligazítását.

Már egészen reggel van. Erősek a fények, az égboltra fölűszórt a nap. A tüzek többségét sikerült eloltani, már csak itt-ott száll a füst. A házakat persze ennyi idő alatt nem lehet rendbe rakni, a támadás óta eltelt órák arra voltak elegendők, hogy utat biztosítsunk a mentéshez, és elhárítsuk a közvetlen életveszélyt. Az újabb hírek összesen öt halottról beszélnek. Szerencsére vannak túlélők is. Megint csak hálálkodhatunk az égieknek, amiért viszonylag olcsón megúsztuk. Bár égieket emlegetni most lehet, hogy nem túlságosan szerencsés. Mindenesetre azt újra és újra megállapíthatjuk, még ha csupán magunkban is, hogy őrangyalaink figyelnek ránk, mert ha azt a bizonyos vagon netán találat éri, már egyikünk sincs itt.

A tűzoltóparancsnok hunyorog. Nem elég a sisak, a tenyeréből is szemelenzőt formál. Mintha zavarná a fény.

- Te meg ki a fene vagy?

Feri megmondja a nevét, azt is, hogy a levették melyik egységében szolgál, és mintegy melleleg hozzáteszi, hogy melyik iskola tanulója. Mindebben persze sok újdonság nincsen. Természetesen a tűzoltók is tudják, hogy valamennyien levették vagyunk, akkor is, ha éjszaka, az óvóhelyről való visszatér-

tünket követő nagy kapkodásban nem mindegyikünknek sikerült az egyenruhát hibátlanul magára öltenie: hol a nadrág éle hiányzik, hol a zubbony lett ferdén gombolva, hol a derékszív vagy a sapka csálé. Van, akinek a munkálkodás közepette leszakadt valamelyik gombja, esetleg a zubbony oldaláról a jelvény. Egyébként meg nem is járhatnánk itt máshova, csak a helyi fiúgimnáziumba. Igaz, a leventék között már lányok is lehetnek, néhány éve megnyitották előttük is a mozgalom kapuit, őket azonban nem romokat eltakarítani, hanem a sérültek ellátásának segítésére rendelték, és amúgy is a leánygimnázium tanulói.

Én azonban sejtem, miért hangsúlyozza Feri az iskolát: tapasztalatból tudjuk, hogy a szolnoki tisztviselők többsége – amennyiben a városban nőtt föl – szintén ott érettségizett. És valóban, a tűzoltóparancsnok is megenyhülni látszik: bár igyekszik továbbra is szigorú maradni, arcáról eltűnőben van a komorság, átmenetileg átadja helyét a nosztalgia könnyes kísértésének.

– Szalontai tanár úr ott tanít még?

– Természetesen.

– És Morva tanár?

– Ő tavalyelőtt nyugdíjba ment. De továbbra is jó egészségnek örvend.

– Hála Istennek. És mondd, fiam, mit értesz azon, hogy alakulhatnak a dolgok másképp?

– Hát csak azt, kérem, hogy a britek nyilvánvalóan a vasútállomást és az itt tartózkodó katonai egységeket támadták, és első hullámban a helyszínt és a véderőt igyekeztek kipuhatolni. Ahhoz azonban túl kevesen voltak, és túl kevés bombát hullajtottak, hogy az offenzívát befejezettnek tekinthessék. Úgyhogy...

– Na, várjál csak, fiam. Honnét veszed ezt?

– Kikövetkeztettem.

– Kikövetkeztetted – a tűzoltóparancsnok tekintete egyetlen szemvillanás alatt megint felhőssé válik. – Na, fiam, akkor én meg azt javaslom neked, hogy ne üsd az orrod a nagyok dolgába, mert könnyen kificamíthatod a bokádat.

A tűzoltóparancsnok és kísérete elvonul. Feri lehajtja a fejét, perceken keresztül nem szól semmit, csak ás, de látom rajta, hogy eléggé megszeppent. Elismerem, van oka az ijedelemre. Még ráfogják, hogy tud valamit, esetleg ellenséges rádióadást hallgatott, amiért aztán felelnie kell.

A legközelebbi légvédelmi üteg a sínek túloldalán, a Partos-kápolnánál van fölállítva. Annak a feladata a vasútállomás védelme. Ki is lőttek pár lövedéket, különösebb haszon nélkül: olyan magasra, ahonnét a Moszkitók támadnak, nem tudnak a mieink fellőni. Ahhoz, hogy megzavarják, netán el is kergessék a briteket, a szandai rétről föl kellett volna szállniuk a Dongó vagy a Puma repülőszázad vadászgépeinek, arra azonban nem maradt idő: legföljebb a parancs kiadásáig juthattak el, a britek máris eltűntek az égről.

Tompa dübörgés üti meg a fületem.

Olyan, mint amikor a távolban megdördül az ég, jelezve a közelgő vihart. Ez azonban nem egyszeri dörgés, pillanatokon belül folyamatos morgássá változik. És egyre erősödik közben.

Feri is fölfigyel rá. Az ásóra támaszkodik, az eget fürkészi, az ipartelep, a cukorgyár irányába néz. Már tudjuk, hogy az abból az irányból érkező zaj sosem jelent jót. Még azelőtt, hogy a gépek hangját meghallanánk, elég, ha csak a rádióban bemondják, Bácska, Baja, légiveszély, irány az óvóhely.

Fülsüketítő lármával bőgni kezdenek a szirénák. Ledobjuk az ásót, futni kezdünk a legközelebbi óvóhely felé. Reménykedünk benne, hogy az előző tá-

madás idején nem sérült meg nagyon. Feri rohanás közben az eget nézni. Dél-nyugat felől már látszanak a repülőgépek, megcsillannak rajtuk a kelő nap sugarai.

– Amerikaiak – lihegi Feri. – Liberátorok.

Liberátor, azaz felszabadító. Így nevezték el a jenkit a bombázóikat.

Alig jutunk el az óvóhelyhez, máris hullanak a bombák. Odakint fülsiketítő a dübörgés, a pincébe is behallatszik. Az emberek sikoltoznak. Ilyen pokoli hangot még valóban nem lehetett eddig egyik támadáskor sem hallani. A pisálkáló lámpafényben Feri arcán is látom a páni félelmet, nyilván én se festhetek jobban.

Halljuk, ahogy fölugatnak a légvédelmi ágyúk. Többen legyintenek. Fölösleges pazarolni a lőszert, az amerikaiak nyolcezer méterről támadnak, odáig a lövedékeink nem érnek fel. Csak reménykedni tudunk benne, hogy a szandai térről föl tudnak szállni a vadászgépeink. Apám mondta a minap, hogy kaptunk a németektől Messerschmitteket, azok állítólag hatékonyak.

Lehet, hogy apámnak többet kellene beszélgetnie Ferivel. Apámat nemcsak a politika érdekli, hanem a technikai és a műszaki dolgok is.

A dübörgés olyan erőssé válik, nem halljuk a saját hangunkat. Az emberek sikolyát sem, ami jobb is. Az áram elmegy, de a sötétben érezni a pokoli félelmet. Folyamatosan reng a föld, hullik a vakolat. A többiekkel együtt én is attól rettegek, hogy ránk bombázzák a házat, és nem lesz senki, aki kiszabadítson bennünket az épületmaradványok alól.

Egyszeriben eszembe jut a nitroglicerinnel teli vagon. Mi van, ha most viszont eltalálják? Mi van, ha egyenesen azt akarják kilőni?

Amennyiben sikerül nekik, Szolnok el fog tűnni a föld színéről.

Apám a minap azt is elmagyarázta, hogy se a németek, se a mieink nem jártak el kellő körültekintéssel. Tudni lehetett, hogy a szövetségesek támadni fogják a vasútállomást, amint értesüléseik lesznek az itt állomásozó Wehrmacht-csapatokról. Márpedig tudnak róluk, ennek nem csupán a mostani támadás a bizonyítéka – egyszer, amikor a víztoronynál mászkáltunk, az Eötvös tér közelében, Feri mutatott a magasban egy angolszász felderítőgépet. Azóta se tudom, hogyan szúrta ki. Iszonyú éles szeme lehet. És tudja azt is, merre kell nézni, és mit keressen a tekintetével.

Egyszóval, apám szerint a Wehrmacht idetelepítésekor ki kellett volna üríteni a környező épületeket, és a civileknek megtiltani, hogy az állomás közelébe menjenek.

Csodálom apámat, hogy ilyen bátran beszél ezekről a dolgokról, igaz, csak odahaza, családi körben, de akkor is. Mondjuk én nem fecsegem el azt, amit mond, senkinek. Legfőljebb Ferinek, ám neki se mindent. Pedig Feri a barátom, elvileg bízhatok benne. Viszont most nem olyan időket élünk, amikor bárkiben meg lehetne feltétel nélkül bízni.

Azt is Feritől tudom, hogy a nagy repülési magasság azzal jár, hogy a Liberátoroknak viszonylag kicsi a találati pontosságuk. Ami persze korántsem jelent jót. Sőt, azt jelenti, hogy válogatás nélkül, vagy inkább vaktában hullajtják mindenhova a bombákat. Veszélyben vagyunk mi is.

Az idő összefolyik. Fogalmam sincs, mióta lehetünk a föld alatt. Az már biztos, hogy ma nem megyünk iskolába. Persze, eddig is sejteni lehetett. Péntek van, az első júniusi hétvége előtt. Hamarosan kezdődik a tiszavirágzás. Előttünk a nyár, a vakáció.

A zsigereinkben, az ösztöneinkben érezzük, hogy nem lesz belőle semmi.

A dübörgés néha távolodik, majd megint erősödik. A repülőgépek folyamatosan köröznek a város fölött. Valószínűleg nemcsak a pályaudvart és környékét, hanem az ipari létesítményeket és a Tisza-hidakat is támadják, a vasútit és a közútit egyaránt. Egy idő után már nem is sikoltozunk. A félelmet még érezni, de a tehetetlenséget és beletörődést is. Amikor a morajlás megszűnik, és a szirénák bögése lefújja a légiriadót, mindenki némán, rezzentésten arccal elindul kifelé.

Szerencsénk van. A házat nem bombázták ránk.

Ahogy kilépünk az utcára, első gondolatom az, hogy eltalálták a nitroglicerines tartálykocsit.

Aztán arra jutok, valószínűleg mégse. Itt-ott látni lábon álló épületeket. Olyat is, amelyik viszonylag épen megmaradt. Ha a nitroglicerin berobbant volna, most egy kráter mélyén lennénk, a legelső bugyorban, darabokban.

A por csak lassan oszlik, a lángok még a magasba csapnak, füstfelleg borítja a várost. Ahogy valamelyest látni lehet megint valamit, többen újra sikoltozni kezdenek. Ami hamarosan sírássá változik.

A környék egyetlen hatalmas romhalmaz. Mindenfelé törmelékek, halottak, sebesültek. Egyre többen jajgatnak. Vannak, akik pusztá kezükkel esnek a romoknak, keresik, kutatják alattuk a szeretteiket. Hamar kiderül, az áldozatok között nagyon sok a kisgyerek. Mostanában sok gyerek tartózkodik Szolnokon, ideküldik őket a rokonokhoz a légiveszélynék jobban kitett Budapestről.

Ferivel hosszú perceken át csak kóválygunk tanácstalanul. A kötelesség és a parancs szólítana, de jobb volna hazamenni inkább, megnézni, a szüleinkkel mi van.

Istennek hála, az a környék úgy-ahogy épségben maradt.

A támadás a vasútállomás környékére összpontosult. Már az első, folyamatosan szállingózó hírekben elképesztő számokat mondanak: vagy kétszáz ház összedőlt, további háromszáz megsérült. A Wehrmacht-egységek is komoly károkat szenvedtek, másfélszáznál több vagon megsemmisült, tele katonai felszereléssel, és meghalt vagy ezer katona, többségében német, de magyarok is.

Hazafelé látok egy fura szerkezetet. Alkatrész inkább. Feri meg is mondja, mi ez: vasúti tengelypár. Tömege vagy egy tonna. Legalább kétszáz métert re-
pült idáig. A tengelypár maga alá temetett egy egész épületet.

Van utca, amely teljes egészében a földdel lett egyenlő. Van, amelyben csak egyetlen ház maradt lábon.

Azt mondják, százötvennél is több Liberátort lehetett látni a város felett. Hajdanában a pelikánok vonulása lehetett ilyen, eltakarta az egész eget. Ez most azonban nem az élet jele volt, hanem a halálé.

A nap folyamán az is kiderül, hogy Rákóczi falva fölött sikerült kilőni egy Liberátort. A fogságba ejtett amerikaiakat azonnal a hullaházba vitték. Odatartottak az orruk alá egy halott gyereket, talán egy csecsemőt, a támadás egyik legfiatalabb áldozatát. Az egyik jenki állítólag sírva fakadt. A másik a vállát vonogatta, mondván, ez a háború.

Napokon keresztül jönnek az újabb és újabb hírek. A két bombázásnak együttesen másfélszáz civil áldozata van. Szerencsére se rokonunk, se közeli ismerősünk nincs közöttük. De tudjuk, hogy ez korántsem jelenti azt, hogy megúsztunk volna bármit is. Pokoli nyár következik, és pokoli idő.